Ter gedachtenis aan Willem Cornelis van den Berg

21 maart 1923 Bergschenhoek- 5 april 1945 Hannover-Mühlenberg

Intro

In 1970, toen mijn ouders Piet van den Berg en Lenie van Duijn uit Bergschenhoek naar de Flevopolder emigreerden, begon ik met mijn studie agrarische sociologie in Wageningen. Mijn droom was mijn vader op te volgen, want in mijn ogen was er geen mooier beroep dan tuinder te zijn. Al snel viel mijn jongensdroom in duigen omdat ik veel te veel economie en algebra moest doen, en op advies van studentenpredikant Bob van der Steen – ook een tuinderszoon- ging ik theologie studeren in Utrecht. Omdat ik HBS-B had gehad als vooropleiding op het Melanchthon in Schiebroek, moest ik eerst Grieks en Latijn studeren 1,5 jaar lang in het Academiegebouw aan het Domplein. Ik kreeg les van de oud rector van het Christelijk gymnasium. Op een dag dwaalde ik wat rond in dat gebouw en zag tegenover de aula een bord met daarop de namen van de in WO II omgekomen docenten en studenten. En tot mijn schrik zag ik daar links bovenaan de naam van W.C. van den Berg staan. Eén van de twee theologiestudenten (de ander was Jacob Ary Verolme) die gefusilleerd was in de oorlog. Hij had dus ook theologie gestudeerd. Dat was ik mij niet bewust toen ik 19 jaar oud in Utrecht aankwam. Maar het heeft me daarna nooit meer losgelaten.

Wie is Wim van den Berg?

Wim van den Berg is een inwoner van Bergschenhoek die omgebracht is tijdens WO II, en wel in de laatste maand van deze verschrikkelijke oorlog. Hij was redacteur van een verzetskrantje *Kroniek van de Week* toen hij in januari ’45 is opgepakt en via Rotterdam, het Oranje Hotel in Scheveningen, Kamp Amersfoort en de laatste trein naar Neuengamme in Duitsland is terechtgekomen. Op 5 april 1945 is hij samen met vijf medegevangenen doodgeschoten in een klein concentratiekamp in Hannover-Mühlenberg. Als familie zijn wij pas enkele maanden geleden erachter gekomen wat zijn uiteindelijke lot is geweest. Tot die tijd dachten wij dat hij in het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg was omgebracht, of ergens onderweg omgekomen op een van de dodenmarsen waar de nazi’s veel gevangenen toe dwongen.

Jeugd en opvoeding

Willem Cornelis van den Berg was de oudste van drie zonen van tuinder Johan van den Berg en zijn vrouw Lijntje Gille. Wim werd in 1923 geboren, Piet in 1925 en Henk in 1936. Pieter Leendert van den Berg is mijn vader, die na het einde van WO II de tuinderij van vader Johan heeft overgenomen. Tot 1970 heeft die tuinderij aan beide kanten van de Berkelseweg

bestaan (voorheen Nieuwe Weg) vlak onder aan de hol, aan de ene kant na de boerderij aan de linkerkant van de weg en achter het woonhuis aan de rechterkant groot gemaakt en geleid.

Willem groeide op in een gezin dat hard werkte en waar vader naast zijn werk in de tuin altijd tijd vond voor zowel een actief kerkraadslid te zijn in de Hervormde Kerk als ook actief in het schoolbestuur van de aan het begin van de 20e eeuw opgerichte christelijke School met de Bijbel. Opa Johan van den Berg heeft nog de eerste steen gelegd van de school die nog niet zo lang geleden is afgebroken. Na de lagere school (1929 -1934) ging Wim eerst naar de Mulo in Rotterdam en het jaar daarna naar het Marnix Gymnasium (1935-1942). Hij was een vrolijke, energieke en felle jongen die altijd 'de hort op was', actief was in het verenigingswerk van de kerk en met deze en gene in het dorp contact legde. Op het Marnix Gymnasium ontwikkelde zich zowel zijn religieuze belangstelling als zijn sterke maatschappelijke betrokkenheid.

Toen de oorlog in 1940 uitbrak zat hij in de vierde klas. Hij roerde zich flink in discussies op school over wat er in de stad en in het land gebeurde. Hij zat met de latere ARP voorman Willem Aantjes uit Bleskensgraaf in de klas die sympathie voor de Duitsers en voor NSB leerlingen had. In een verslag uit de Haagse Post van 25 november 1978 toen Willem Aantjes in opspraak kwam, staat te lezen dat al in het eerste oorlogsjaar de scheiding tussen de pro- en anti nazi Duitsland steeds duidelijker werd.

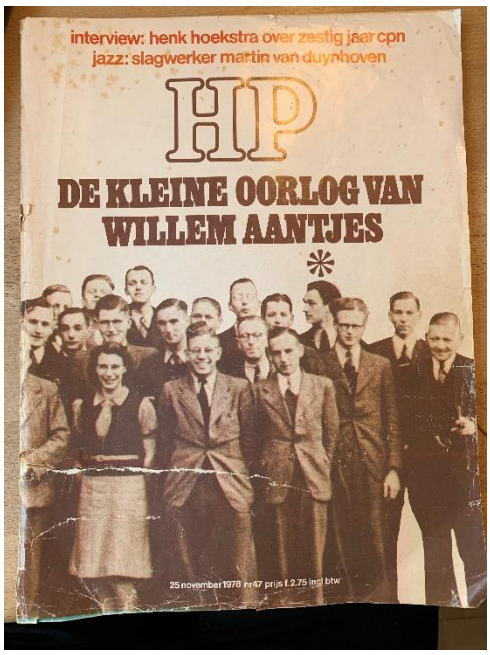

Aan de ene kant had je leerlingen (17-18 jaar) die fel anti Duits waren waaronder Willem van den Berg. Aan de andere kant stonden eerlingen die openlijk voor de NSB waren Henk Schotel. Willem Aantjes zat net als de meeste leerlingen ertussen in. Hij ging als enige wel

willend met de NSB jongens om. Op 7 mei 1942 slaagden 62 leerlingen. De klas van Willem van den Berg was trots dat er zich maar twee leerlingen voor de Arbeidsdienst hadden aangemeld.

Studie theologie

In de jaren 1942-1943 is Wim van den Berg begonnen aan de theologiestudie in Utrecht. Hij werd lid van het theologisch werkgezelschap Voetius. Er zijn twee foto's bewaard gebleven uit die tijd. Hij studeerde hard en behaalde zijn kandidaatsexamen in1944.

In de loop van 1943 moesten studenten de loyaliteitsverklaring (aan de Duitse bezetters) tekenen. Dat deed slechts 12,6 %, de meesten doken onder. Wim keerde terug naar Bergschenhoek, ging weer thuis wonen en was actief als redacteur van *Kroniek van de Week*. Samen met broer Piet, met Ton en Harry Amerika en met de zusters Huibri en Miep Metselaar verzorgden zij de verzetskrantjes.

Op een bepaald moment moest de stencilmachine verplaatst worden uit Bergschenhoek naar Bleiswijk. Een van de plekken waar aan de krantjes Nieuws van de Dag en Kroniek van de Week ('Vriheyt en is om gheen gelt te coop') gewerkt werd, was de hooizolder van de boerderij van Oom Thijs tegenover de tuin van mijn opa Johan van den Berg. Oom Wim was eerst hoofdverspreider en later toen dat te gevaarlijk werd, werd hij één van de drukkers. Hij verloofde zich in 1944 met Gerda de Lange uit Bleiswijk en was leervicaris bij ds. Van der Valk in de Hillegondakerk in Hillegersberg. Bijna was hij beroepbaar. Hij was een gedreven

en felle theoloog die het debat niet uit de weg ging en voor wie de Duitse bezetting niet in overeenstemming was te brengen met de kern van zijn geloof.

Opgepakt

In januari 1945 was er weer een razzia in Rotterdam en de omliggende dorpen op zoek naar jongens die in de wapenfabrieken van de nazi's konden werken in Duitsland. Oom Wim bijna 22 jaar zat met zijn jongere broer Piet, bijna 20 en Ton Amerika ondergedoken in de schuur naast het huis van Vader Johan. Ze zaten goed verborgen. Op een bepaald moment moest mijn vader naar de WC en sloop naar buiten, maar werd bij toeval gezien door een Duitse soldaat. Toen waren ze erbij. Ze werden overgebracht naar de lagere school aan de Dorpsstraat. Oom Wim probeerde illegale krantjes uit zijn binnenzak in de kaartenbak te laten glijden, maar er viel er eentje naast. Toen werd hij er uit gehaald en naar het politiebureau aan de Noordsingel in Rotterdam Noord gebracht. Gedreven als hij was sprong hij uit het raam en bijna was het hem gelukt over de bevroren Heemraadsingel te ontvluchten. Maar helaas brak het ijs onder zijn voeten. De Duitsers visten hem op en werd overgebracht naar het Oranje Hotel in Scheveningen. Ton Amerika , lid van de KP in Bergschenhoek werd ook opgepakt. Hij werd stevig ondervraagd maar gaf geen enkele naam van kameraden prijs. Overgeleverd is de volgende uitspraak over dat Hotel: 'In deze bajes zit geen gajes. Maar Hollands glorie, potverdorie.'

Brieven

Lieve Vader en Moeder.

In het Oranje Hotel kon Wim van den Berg wel enkele brieven schrijven aan zijn ouders en aan zijn verloofde. Uit de brieven die bewaard geef ik enkele kenmerkende citaten:

- Uit een brief van 26 februari aan zijn ouders: ‘Ik zit op ’t ogenblik nog in Scheveningen maar ik wacht op een transport, waarheen weet ik niet, maar waarschijnlijk naar Amersfoort. Het is mij echter om ’t even , want God is bij mij en Hij zal me niet in de steek laten. De laatste weken zijn moeilijk maar ook bemoedigend geweest, ik heb veel geleerd. Deze tijd is nodig voor me…….’

- Uit een brief van 6 maart: ‘Vandaag op transport gesteld, waarheen weet ik niet, maar het geeft niet, God is bij mij. Ik heb de laatste weken veel geleerd en veel gebeden…..Uw pakketjes heb ik ontvangen, hartelijk dank ervoor, het kwam heel goed te pas.’

- Uit een brief aan verloofde Gerda: ‘Ook aan jou heb ik voortdurend gedacht. Al was ik niet bij je, toch voelde ik de band. Ik heb gebeden dat God ons bij elkaar wilde houden. …Als we ooit weer bij elkaar komen (en Gerda, hierin behoeven we geloof ik niet al te zeer te twijfelen) dan moeten we ons leven aan Zijn wil overgeven….. Als ik ‘s avonds op mijn strozak lig, dan denk ik “ja nu zal Gerda wel dit of dat doen en dan verlang ik heel erg naar je….Gerda ik hoop dat ik je spoedig zelf weer kan spreken. Houd moed en vertrouw op God.’

-

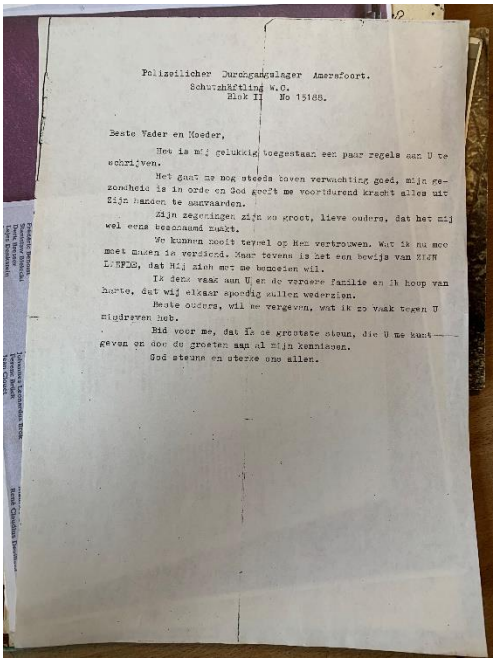

Polizeilicher Durchgangslager Amersfoort.
Schutzhäftling W.O.
Blok II No 15188.

Beste Vader en Moeder,

Het is mij gelukkig toegestaan een paar regels aan U te schrijven.

Het gaat me nog steeds boven verwachting goed, mijn gezondheid is in orde en God geeft me voortdurend kracht alles uit Zijn Handen te aanvaarden.

Zijn zegeningen zijn zo groot, lieve ouders, dat het mij wel eens beschaamd maakt.

We kunnen nooit teveel op Hem vertrouwen. Wat ik nu moe moet maken is verdiend. Maar tevens is het een bewijs van ZIJN LIEFDE, dat Hij zich met me bemoeien wil.

Ik denk vaak aan U, en de verdere familie en ik hoop van harte, dat wij elkaar spoedig zullen wederzien.

Beste ouders, wil me vergeven, wat ik zo vaak tegen U uitgedreven heb.

Bid voor me, dat Ik de grootste steun, die U me kunt geven en door de groeten aan al mijn kennissen.

God steune en sterke ons allen.

Op 6 maart is hij dus naar Kamp Amersfoort gebracht. Hij maakte even als Ton Amerika deel uit van een gemengde groep verzetsmensen en deserteurs die in het kamp werden geïsoleerd van de andere kampgevangenen. Ze hadden een speciaal nummer beginnende met 15.001. Oom Wim had nummer 15188. Misschien werden ze als Todeskandidaten beschouwd welke als slachtoffers van represaillemaatregelen achter de hand zijn gehouden. Op 8 maart werden 48 van hen gefusilleerd vergelding voor de aanslag op Hans Albin Rauter bij de Woeste Hoeve in de nacht van 6 op 7 maart. Vanuit kamp Amersfoort schreef hij nog een brief aan zijn ouders. Op 15 maart is Wim van den Berg met 173 andere gevangenen uit die 15.000 groep op het laatste transport gezet naar Neuengamme. In Assen en Groningen kwamen er nog gevangenen bij. Deze laatste trein langs Westerbork kwam in de nacht van 19 op 20

maart in Neuengamme aan. Ton Amerika is uit die trein gesprongen , en volgens hem durfde Wim van den Berg dat op dat moment niet.

KZ Hannover Mühlenberg

Waarschijnlijk, is Oom Wim maar een week in Neuengamme geweest. Door een overeenkomst met het Zweedse Rode Kruis reden er in die laatste maanden van de oorlog witte bussen uit Zweden en Denemarken naar concentratiekampen meer in het zuiden, o.a. naar Dachau en Bergen Belsen om Zweedse en Noorse gevangenen op te halen. Omdat Neuengamme overvol was, werden bijzondere gevangenen met de bussen meegenomen om gewisseld te worden met Zweden en Noren. Daar was oom Wim bij. Het was in die maanden überhaupt zeer onoverzichtelijk wat er allemaal gebeurde.

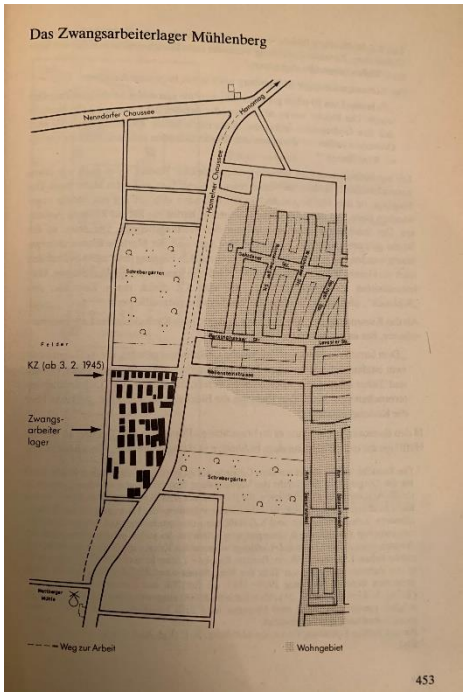

De Russen trokken op vanuit het Oosten op, de Amerikanen uit het Zuiden en Westen. Toen Oom Wim in KZ Hannover-Mühlenberg aankwam, een klein kamp met 41 barakken. [Hamelner Chaussee Hanomag] waarschijnlijk op 27 of 28 maart 1945, waren de SS-ers al bezig om hun biezen te pakken. Ze verlieten eind maart of begin april het kamp. Helaas kwamen er op 5 april een aantal terug. En toen gebeurde het onverhoopte. Oom Wim moest samen met vijf anderen, o.a. ene ds. Ringnalda hun eigen kuil graven. Daarna werden zij doodgeschoten. Hij was op 21 maart, het begin van de lente, 22 jaar geworden.

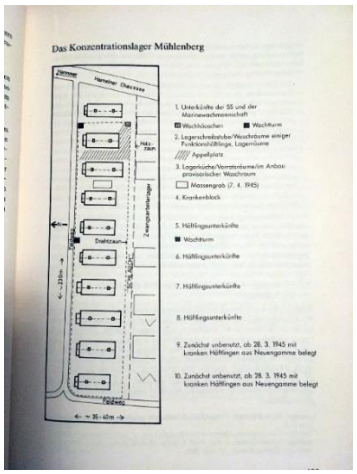

Gedenken

Mijn opa heeft al snel na het einde van de oorlog zowel een foto als een ring van Oom Wim ontvangen uit Duitsland. Die waren bewaard in een nabijgelegen centrum. Ook kwam in 1945/1946 een overlevende, de heer Kreppel opa die zich verborgen had in de schoorsteen van het concentratiekamp toen de SS-ers terugkwamen om te vertellen over wat er gebeurd was. Deze man heeft later een einde aan zijn leven gemaakt omdat hij de verschrikkingen niet kon verwerken.

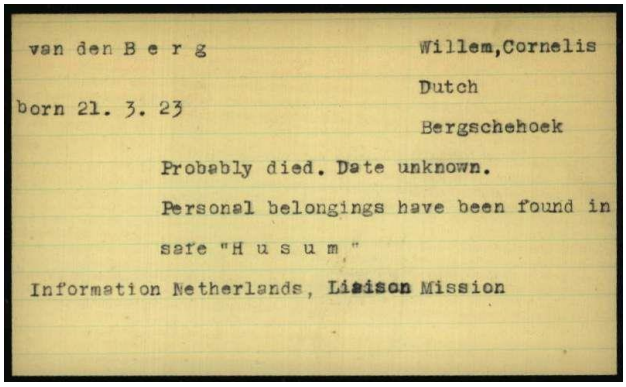
van den B e r g Willem,Cornelis

Dutch

born 21. 3. 23 Bergschehoek

Probably died. Date unknown.

Personal belongings have been found in safe "H u s u m"

Information Netherlands, Liaison Mission

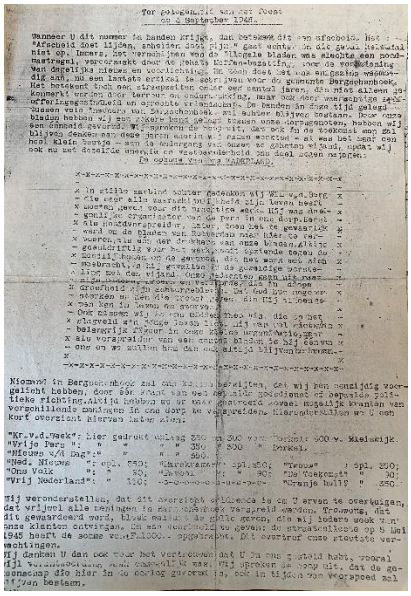

Wij dachten heel lang dat Oom Wim in Neuengamme was omgebracht. Toen ik dat KZ kamp bezocht samen met Ineke mijn vrouw, vonden we de naam van Oom Wim op de lange namenlijsten in de herinneringsruimte. Ook de naam van haar oom Jan, die ook een belangrijke rol in het verzet heeft gespeeld. De naam van Oom Wim is op het monument ter gedachtenis van de gevallenen in Bergschenhoek terecht gekomen. Ieder jaar herdachten wij hem op 4 mei. Met mijn vader Pieter Leendert van den Berg, ben ik in de jaren ’90 van de vorige eeuw enkele keren bij de bijeenkomsten geweest van de Stichting Vriendenkring Neuengamme geweest. In 2010 is dr. De Groot bij mij geweest om gegevens over oom Wim te verzamelen voor een boek over het Utrechts Universitair Verzet.

Herdenking 5 april 2020 Hannover

Johan Koolwaaij, nabestaande van één van de doodgeschoten gevangenen op 5 april in KZ Hannover -Mühlenberg, heeft het initiatief genomen om met nabestaanden van de anderen een herdenkingsbijeenkomst te organiseren op 5 april 2020 in Hannover. We gaan dan naar de begraafplaats Seelhorst waar de restanten van de doodgeschoten Nederlanders zich bevinden. Voor elk van hen wordt waarschijnlijk een Stolpersteine onthuld met naam en andere gegevens erop. Johan heeft ook bijeenkomsten georganiseerd met instanties in Hannover die zich met deze geschiedenis en de gevolgen daarvan bezig houden. Bijzonder is dat mijn jongste zoon Jochem met mij mee gaat. Op een of andere manier hebben deze gebeurtenissen in onze familie hem geraakt, en hij wil er in de komende jaren ook wat meer mee gaan doen.

De Tweede Wereldoorlog heeft diepe sporen getrokken in onze familie, zowel t.a.v. oom Wim als ook bij mijn vader en bij mijn opa. Mijn vader is in het laatste jaar van de oorlog één keer uit de trein gesprongen die richting Amsterdam reed via Hilversum. Later is hij met een maat uit een kamp bij Renkum wegelopen op een zondagmiddag en teruggelopen naar Bergschenhoek in enkele dagen. In de laatste maanden zat hij bij de BS in Berkel en Rodenrijs. Zo'n geschiedenis tekent een familie en trekt zijn sporen door de generaties heen.

Bas van den Berg
zoon van Piet van den Berg
geboren 10 januari 1953 te Bergschenhoek,
studeerde theologie en heeft in zijn werkzame leven
in het opleidingsonderwijs gewerkt als docent
en onderzoeker levensbeschouwelijke vorming.
Sinds 2018 onderneemt hij activiteiten op dit terrein
vanuit zijn projectbureau *Esprit de Finesse*.